

УДК 94 (116+06.05):(477.72)“18/1917”

РОЛЬ КОНСУЛЬСЬКИХ УСТАНОВ В РОЗВИТКУ ДОБРОЧИННОСТІ В ОДЕСІ (СЕРЕДИНА XIX – ПОЧАТОК XX ст.)

В статті аналізується діяльність доброчинних товариств, створених в Одесі завдяки ініціативі консульських установ в середині XIX – на початку XX ст. Досліджуються причини виникнення доброчинних товариств, методи їх роботи, форми надання допомоги, проводиться порівняльний аналіз засобів залучення до своїх фондів коштів. Звертається увага на різноманітність форм роботи цих організацій.

Ключові слова: консульство, доброчинність, іноземці, Одеса, доброчинні товариства.

Поліетнічний характер населення міста Одеси визначав і специфіку одеської філантропії, яка полягала в існуванні доброчинних організацій, створених завдяки ініціативі іноземних консульств. На наш погляд, їх слід оцінювати не з погляду масштабності їх діяльності, а з точки зору позитивних наслідків практичної роботи цих недержавних об'єднань.

Іноземці перших поколінь прагнули зберегти свою мову, звичаї, релігію, а нерідко і громадянство тієї країни, з якої прибули. Це були купці, фабриканти, дипломати, лікарі, військові, просто біженці з земель, що страждали, зокрема, від турецької неволі. Багато з них були досить заможними людьми, що дозволяло їм часом робити великі внески в розвиток благодійності. Але частіше їх щедрість обмежувалася рамками своєї національної чи релігійної групи, тому пожертвування насамперед вони адресували іноземному благодійному товариству.

Іноземними ці товариства називають тому, що значну частину членів і споживачів їхньої допомоги

ГЕДЬО А.В.,
доктор історичних
наук, професор
кафедри зовнішньої
політики і
дипломатії
Дипломатичної
академії України
при МЗС України

становили піддані інших держав, а самі організації переважно базувалися при іноземних консульствах.

Поліетнічний характер населення багато у чому визначав специфіку одеської філантропії. Одеса була одним із найбільших портів імперії, тут перебувало чимало іноземних консульств, які сприяли відкриттю таких об'єднань, як Швейцарське благодійне товариство, Французьке, Грецьке, Німецьке, Австро-Угорське товариства тощо. Головною метою всіх цих об'єднань було надання допомоги підданам своїх країн, які постійно або тимчасово проживали на теренах Російської імперії.

У 1889 році в Одесі діяло 18 іноземних консульств, у тому числі 9 генеральних. Генеральні консульства мали Австро-Угорщина, Бельгія, Великобританія, Німеччина, Греція, Італія, Нідерланди, Румунія і Туреччина; консульства – США, Бразилія, Данія, Іспанія, Персія, Португалія, Франція, Швеція і Норвегія та Швейцарія. У 1899 році почали діяти ще три консульства – Сербії, Нідерландів та Японії¹.

Усі благодійні об'єднання іноземців, що виникали в цей час, у своїй діяльності керувалися наступними принципами:

- **легальність діяльності й підзвітність місцевій та центральній владі;**
- **аполітичність;**
- **функціонування в рамках законів про благодійні товариства;**
- **надання фізичної та моральної допомоги;**
- **демократичність організації й діяльності;**
- **фінансова замкненість у колі своїх членів, зрідка отримання допомоги від земств, адміністрації міста, інших державних структур.**

До складу більшості іноземних благодійних товариств, що діяли в Одесі, входили почесні та дійсні члени, а також члени-змагальники. Членство у благодійній організації накладало певні обов'язки та надавало права. Почесним членом товариства могла стати особа, що надала йому велику матеріальну або моральну допомогу. Розмір грошового пожертвування для почесного членства у благодійному товаристві чітко визначався його статутом (у більшості випадків не менше 100 руб.). Почесні члени звільнялися від сплати членських внесків. Дійсні члени повинні були сплачувати річні членські внески, установлені статутом товариства, допомагати йому власною працею або фінансово. Почесні та дійсні члени товариства мали право брати участь у його управлінні, ухвалювати по-

станови тощо. До числа членів-змагальників входили особи, які бажали стати дійсними членами й усіляко допомагали товариству працею або фінансово, сплачуючи не менше встановленої суми. Члени-змагальники не брали участі в управлінні товариством.

Джерела існування благодійних товариств зазначалися в їхніх статутах: членські внески, пожертвування, відсотки з недоторканих капіталів і прибутки від різноманітних акцій, які проводили члени товариств для збирання коштів. До останнього пункту належали збори пожертвувань за підпискою, прибуток від публічних лекцій, літературних та музичних вечорів, проведення лотерей, продаж друкованих видань та ін.

Одним із перших виникло Швейцарське благодійне товариство в Одесі. Перші кроки щодо його оформлення робилися ще у 1843 р., а у 1845 р. Микола I затвердив «Правила Благодійного товариства на користь швейцарців». У першому пункті цього документа зазначалося: «В городе Одессе учреждается общество швейцарцев, имеющее целью оказывать разного рода пособия нуждающимся соотечественникам их, как временно находящимся в Одессе и вообще в южном крае России, так и постоянно там живущим»². 20 червня 1845 р. було затверджено статут Швейцарського благодійного товариства, а 27 серпня того ж року воно розпочало свою діяльність³.

Грошова допомога надавалася як одноразово, так і щорічно або у вигляді позик. Капітал товариства складався з добровільних пожертвувань та щорічної підписки для збору пожертвувань серед тих швейцарців, хто мешкав в Одесі та Новоросійському краї. Кожен зі швейцарців, що робив пожертвування, вважався членом товариства і мав право голосу на загальних зборах. Керував справами товариства комітет, котрий складався з голови, секретаря, касира та двох членів-помічників⁴. Головував у комітеті швейцарський консул І. Демоль, якого в подальшому змінив наступний консул Ф. Трітен. Секретарем комітету тривалий час був Ф. Вейсс, касиром – О. Трітен. До складу комітету входили також два члени-помічника. Протоколи зборів дозволялося вести на двох мовах, прийнятих у швейцарських кантонах: французькою та німецькою.

Недоторканий капітал, з якого тільки відсотки йшли на потреби товариства, було розміщено в Комерційному банку Одеси. Колегіальність у роботі товариства чітко простежувалася в положенні про те, що прохання про допомогу, які надходили до

комітету, розглядалися ним і приймалися більшістю голосів. У випадку, якщо допомога, яка призначалася одній особі, перевищувала 100 руб., її надання здійснювалося за позитивним рішенням загальних зборів ⁵.

Аналіз звітів дозволяє зробити висновок, що одноразова матеріальна допомога бідним сім'ям не була домінуючою формою в діяльності Швейцарського благодійного товариства. Для цього товариства більш характерне виділення фінансових коштів у формі позик, які дозволяли за певний період міцно стати на ноги вихідцям зі Швейцарії.

Протягом 1851 р. до каси благодійного товариства від його членів надійшло 637 руб. 67 коп., від повернення позик – 150 руб. У цілому за рік було отримано 787 руб. 67 коп., а із залишком від минулого року кошти товариства склали 1169 руб. 32 коп. Із цієї суми було витрачено 533 руб. 65 коп. Форми допомоги співвітчизникам не відрізнялися різноманітністю: на грошові допомоги було виділено 398 руб. 90 коп., на допомогу для повернення на Батьківщину – 134 руб. 75 коп. У формі позик за минулі роки на руках швейцарців у 1851 р. залишалося понад 580 руб. ⁶. У 1864 р. у вигляді позик було видано 145 руб., витрати ж на виховання сиріт складали 166 руб. 50 коп.

Засноване у 1856 р. Благодійне товариство на користь французів (з 1871 р – Французьке благодійне товариство) очолював французький консул, який був головою комітету, що складався з 9 членів. Секретар французького консульства виконував обов'язки скарбника. Членами комітету мали право бути лише французи, які проживали в Одесі не менше трьох років. Окрім них, товариство могло мати членів-кореспондентів і в інших південних містах Російської імперії ⁷. Серед членів товариства виділявся Ф. Нуво – відомий підприємець, який у 1857 р. заснував в Одесі завод із виробництва вин, швидко здобув велику популярність (нині відомий під торговою маркою «Французький бульвар»). Товариство ставило за мету надання допомоги французам, які проживали постійно або тимчасово в Одесі та краї.

Основною формою підтримки співвітчизників для Французького благодійного товариства була щомісячна й одноразова фінансова допомога співвітчизникам, їхнім удовам та сиротам. Безпроцентні позики в діяльності Французького благодійного товариства відігравали другорядну роль. Уже в 1859 р. в товаристві нараховувалося 100 осіб, щорічні внески яких становили 1053 руб. ⁸.

Кошторис об'єднання складався зі щорічних пожертвувань як членів, так і сторонніх осіб та духовної спадщини. Згідно зі щорічними звітами товариства, протягом другої половини XIX ст. кількість його членів коливалася від 100 (1859 р.) до 297 (1894 р.) осіб. У зв'язку з цим змінювалися й прибутки. Найбільший – 1894 руб. 54 коп. – було зібрано у 1894 р., найменший – 1046 руб. – у 1890 р. (від 183 осіб) ⁹. Протягом 1883–1889 рр. уряд Франції щорічно виділяв Французькому благодійному товариству 500 франків, потім відновив таку допомогу лише у 1901 р.

Зі зростанням потреб французів у допомозі збільшувалися й витрати благодійного об'єднання. Так, якщо у 1883 р. на надання допомоги пішло 3208 руб. 14 коп., то у 1901 р. – вже 8096 руб. 15 коп., тобто у 2,5 рази більше. Протягом 10 років (з 1891 по 1901 рр.) помітно збільшилася грошова допомога незаможним учням та їхнім батькам і хворим на придбання ліків. Із 1883 по 1901 рр. поступово зростала кількість людей, які щомісячно отримували пенсію. Значна кількість осіб одержувала позачергову допомогу.

25 травня 1897 р. відбулося позачергове засідання об'єднання, на якому було ухвалено рішення створити притулок для нужденних французів похилого віку й розпочати збір грошей на це. На загальних зборах 19 жовтня 1897 р. було наголошено, що на створення притулку зібрано 25 957 руб. 95 коп. ¹⁰. Того ж року об'єднання отримало від французького уряду одноразову допомогу на притулок у розмірі 30 000 франків ¹¹.

Починаючи з 1897 р., товариству вдалося добитися безкоштовної посадки незаможних французів на судна, що йшли до Франції. Таких рейсів було два на місяць. Але в 1898 р. їх кількість зменшилася до одного на місяць. Комітет знайшов вихід із цієї ситуації: завдяки співробітництву з Товариством допомоги французам в Австро-Угорщині вдалося відправляти незаможних залізницею до Відня, а з Відня – до Парижа або Ліона за 50% вартості квитка третього класу ¹².

Через велику кількість клопотань про відкриття благодійних товариств, а також громадських і приватних благодійних закладів на території Російської імперії, яка з кожним роком збільшувалася, уряд дійшов висновку про необхідність полегшити процес їх заснування. Протягом 60-х рр. XIX ст. було прийнято низку актів про передачу права дозволу на їх заснування Міністерству внутрішніх справ. Дане нововведення значно спрощувало не

тільки процедуру відкриття національних благодійних товариств, але й інші організаційні питання їх діяльності.

21 червня 1862 р. було затверджено статут Грецького благодійного товариства, проте він набув чинності після повторного затвердження 11 березня 1865 р.¹³ Організація мала на меті «помогать временно пребывающим и постоянно живущим в Одессе неимущим грекам»¹⁴. У статуті декларувалися форми надання таких видів допомоги: одноразові грошові виплати, одноразові безвідсоткові позики, щомісячні допомоги, виділення коштів на лікування хворих та ін. Капітал товариства складався зі щорічних пожертвувань його членів, добровільних одноразових пожертвувань, доходів від концертів, балів, лотерей, отриманого товариством за заповідями рухомого і нерухомого майна та капіталу. У статуті обумовлювалося, що доходи Грецького благодійного товариства складалися зі щорічних внесків, приватних пожертвувань, а також успадкованого майна різних осіб. Ці кошти були недоторканим фондом товариства. 10% річних доходів становив так званий запасний капітал, який «хранится в конторе Одесского государственного коммерческого банка или обращается в государственные процентные билеты и должен оставаться неприкосновенным»¹⁵. За крайньої потреби частину коштів можна було використати за рішенням загальних зборів. Членом загальних зборів, за статутом, міг бути кожен, хто вносив до скарбниці товариства не менше 5 руб. Членами товариства могли бути греки, котрі мешкали в Одесі, незалежно від їх підданства, які бажали вносити щорічно кошти до каси спілки у сумі не менше 3 руб.¹⁶

Головою товариства був грецький генеральний консул в Одесі, а справами керував комітет, члени якого обиралися на загальних зборах із греків, що мешкали в Одесі на 2 роки. Комітет складався з 5 членів, які обирали голову, скарбника та секретаря. Комітет збирався у разі потреби, але не рідше 2 разів на місяць¹⁷. На щорічних зборах він звітував перед членами товариства про доходи та витрати за минулий рік.

Із квітня 1865 р. товариство почало вести сувору звітність, і вже через рік в «Одесском вестнике» був опублікований «Общий отчёт Одесского греческого благотворительного общества за 1865 год». Матеріали звіту свідчать, що основну частину доходів благодійного товариства становили пожертви і внески його членів, які в 1865 р. налічува-

ли 2318 руб. Пожертвування ж від сторонніх осіб складали 260 руб. 11 коп. У статті витрат значилася сума 1643 руб., яка в основному призначалася на надання допомоги бідним. Виняток становило лише виділення безвідсоткового кредиту в розмірі 25 руб. Допомога грецьким сім'ям коливалася від 36 руб. 50 коп. в липні до 476 руб. 60 коп. у грудні¹⁸.

У другій половині 60-х рр. XIX ст. грецьке товариство очолював купець П. Пападато, членами його правління були І. Дума, Х. Вулодімос, А. Параскева.

У 1871 р. статут Грецького благодійного товариства було переглянуто. Розширилися його завдання. До положень попереднього статуту додалися «поддержание благолепия греческого храма», «поддержание и улучшение существующих в городе греческих учебных и благотворительных заведений» та «учреждение с разрешения правительства и по мере развития средств общества, новых подобного рода заведений, какие общество признает полезными»¹⁹. Для збільшення доходів грецьке товариство отримало право відкривати підписку на конкретний благодійний проект. Однією з форм надходжень став кружечний збір, для чого в місті виставлялися особливі кружки. Управління справами товариства розподілялося між радою і правлінням. Перша складалася з 12 членів, що обиралися загальними зборами на три роки. Рада обирала зі свого складу правління: голову, віце-голову та скарбника терміном на один рік. При правлінні був секретар, якого приймав на роботу і звільняв голова. До першої ради правління товариства ввійшли Ф. Родоканакі, Г. Маразлі, І. Вучина. Правління виконувало постанови загальних зборів, вело звітну документацію і працювало щоденно, крім неділь і свят. У 1896 р. товариство нараховувало 334 члена, тобто приблизно 7% від загальної кількості греків, які проживали на той час в Одесі.

Про добродійну роботу Генерального Консула Греції Івана Георгійовича Вучини свідчать матеріали Грецького благодійного товариства за 1888 рік, де зберігаються прохання одеських греків про надання їм матеріальної допомоги. Так, грецько-піддана Анна Різо, яка понад 15 років страждала від важкої хронічної хвороби, отримала від грецького консула кошти на лікування²⁰.

Однією з перших добродійних організацій, заснованих німцями, вважається Німецьке благодійне товариство, яке проіснувало в Одесі з 1846 до 1914 рр. Мета товариства полягала в «доставлении

средств к улучшению нравственного и материального состояния находящихся в Одессе бедных своих соотечественников, временно или постоянно живущих в городе. Но, кроме материальных пособий, общество доставляет им в случае нужды пособие для возвращения на Родину, а также и погребение умерших без средств и помощи от других своих близких»²¹.

Першим головою Німецького благодійного товариства став австрійський консул Л. фон Гутмансталь. Однак у 1849 р. він залишив Одесу²². Його наступниками стали люди, які не мали консульського звання, хоча консули німецьких держав так чи інакше брали участь у роботі товариства. Імовірно, це було викликано тим, що уродженці різних німецьких земель значною мірою зберігали колишнє підданство, не могли дійти єдиного рішення, яка ж з численних німецьких держав має право представляти інтереси всіх німців.

Головою Німецького благодійного товариства з жовтня 1849 до 1853 рр. був Е.Г. Якобі, 1854 р. ця посада перейшла до П.В. Беккера. Пізніше її обіймали Ю. Лемме, Г. Рунге, К. Рінк-Вагнер, К. Ерисман. У середині XIX ст. беззмінним секретарем товариства був А. Гейбель, касиром – І.Ф. Менгер, який виконував також обов'язки спочатку бременського, а з 1851 р. – прусського консула. Членами правління товариства обиралися купці, промисловці, священики.

Частина щорічних звітів Німецького благодійного товариства зберігається в Державному архіві Одеської області, деякі опубліковано в «Одесском вестнике». Ці дані дозволяють виявити джерела фінансових надходжень: кошти, отримані за передплатою від членів організації, окремі пожертви приватних осіб, доходи від благодійних концертів, лотерей та ін. Матеріали звітів товариства дають можливість розглянути основні напрями його благодійної діяльності на основі відомостей про доходи та витрати.

У 1849 р. від 168 членів Німецького благодійного товариства надійшло щорічних внесків і від 2 приватних осіб одноразових пожертвувань на суму 1430 руб. 90 коп. Доповнили її повернуті позики та кошти, отримані від лотерей і відсотків із капіталу – 748 руб. 25 коп. Усього із залишком минулорічної суми товариство мало 2826 руб. Із них на щомісячну допомогу, ліки, видачу паспортів, позики було витрачено 1754 руб.²³ Залишок (понад 1000 руб.) свідчив про матеріальну стабільність у німецькій громаді.

У 1855 р. товариство нараховувало в своїх лавах 106 членів. Сума пожертвувань його активістів склала 974 руб. 45 коп., а виплачена допомога – 954 руб.²⁴.

На початку 1860-х рр. Німецьке благодійне товариство знову очолив дипломат – дармштадтський консул Ж. Кельнер, обов'язки секретаря і скарбника виконував В. Шрайкель. Штаб-квартира товариства перебувала при консульстві.

10 липня 1874 р. було затверджено статут Німецького благодійного товариства²⁵. Стосовно дітей декларувалося «облегчение воспитания сирот и детей неимущих родителей». Іншим важливим напрямком надання допомоги співвітчизникам у статуті організації стало «содействие к приисканию занятий или службы», і щоб така форма діяльності базувалася на міцному фундаменті – «устройство справочных мест для ищущих работу». Загалом же основний сенс цього напрямку надання допомоги німецькій громаді зводився до «принятия мер к искоренению нищенства»²⁶.

Товариство вважало своїм капіталом не тільки грошові надходження, але й особисту працю. Його буденні справи проявлялися в тому, що вчителі безкоштовно навчали дітей, а лікарі надавали медичну допомогу, аптекарі забезпечували дешевими ліками, можна було взяти на виховання чи утримання за свій рахунок дітей або стариків, що свідчило про певну систему громадських відносин, спрямовану на соціальний захист місцевих жителів.

Товариство, як і всі національні благодійні організації того часу, що діяли при іноземних консульствах, перебувало у віданні Міністерства внутрішніх справ. Внутрішнє діловодство Німецького благодійного товариства велось німецькою мовою.

Крім Німецького благодійного товариства, із 1888 р. існувало ще й Товариство взаємодопомоги німецьким підданам, котрі відбули військову повинність офіцерами та нижніми чинами. Воно також підпорядковувалося Міністерству внутрішніх справ. У 1896 р. капітал товариства становив 1400 руб. Щорічні пожертвування складали 110 руб., щорічні членські внески – 450 руб.²⁷.

За головною метою і формами надання допомоги зазначені організації були схожими, відтак 1897 р. вони об'єдналися в єдине Благодійне товариство для німецьких підданих в Одесі. У травні 1897 р. було затверджено його новий статут, де визначалися основні завдання: «а) доставление одежды, пищи и помещения немоущим

приобретать их собственными трудами и выдача в особенно уважительных случаях денежных пособий; б) содействие к приисканию занятия или службы, к приобретению для работ материала и к выгодному сбыту изделий бедных тружеников; в) доставление и облегчение способов для призрения и воспитания сирот и детей неимущих родителей; г) снабжение бедных медицинскими пособиями; д) помещение престарелых и неизлечимых в богадельне; е) устройство справочных мест для ищущих работу, столовых для снабжения пищею и приютов для бездомных ...; ж) принятие мер к искоренению нищенства; з) доставление неимущим средств возвратиться на Родину»²⁸.

Утім, благодійним товариствам, створеним німцями, довго існувати не судилося. Причиною стала антинімецька кампанія кінця XIX – початку XX ст., яка досягла свого апогею в роки Першої світової війни, призвівши до широкомасштабних дискримінаційних заходів щодо німців Південної України. Зокрема, 2 лютого та 13 грудня 1915 р. на державному рівні було запроваджено заходи з ліквідації німецьких товариств.

Італійське благодійне товариство було засноване влітку 1863 р. Президентом його став італійський консул в Одесі. Тривалий час цю посаду, як і пост голови організації, обіймав С. Кастілья, віцепрезидентом був А. Корей, скарбником – А. Монтані, а секретарем – І. Піте. Активними учасниками товариства були Г. Таскано, Г. Галлеано, С. Вернетта. Капітал товариства складався з пожертвувальних приватних осіб. Серед благодійників помітну роль відігравали капітани і команди італійських суден, що заходили до Одеси та інших портів Новоросійського краю. Товариство щорічно отримувало 1000 лір від італійського уряду.

Взаємини між Італійським благодійним товариством і міською адміністрацією не завжди складалися безхмарно. На початку 1864 р. до Одеської думи було подано клопотання ради Італійського благодійного товариства щодо відведення ділянки для будівництва притулку для незаможних італійців поблизу Михайлівського монастиря. Члени товариства зазначали: «Общество убедилось, что в настоящее время в Одессе находится довольно значительное число бедных итальянцев, нуждающихся не только в пособиях, но даже по дряхлости своей и крайней нищете – в приюте»²⁹. Однак, розглянувши це клопотання навесні 1864 р., одеська Розпорядча дума «не сочла возможным выделить по ходатайству правления Итальянского благотвори-

тельного общества земельный участок под строительство приюта для неимущих итальянцев»³⁰.

Метою Австро-Угорського благодійного товариства було надання грошової допомоги австро-угорським підданам, які тимчасово або постійно проживали в Одесі. Крім того, для збільшення капіталів товариства дозволялося організовувати театральні вистави, концерти, бали³¹. Головою об'єднання був консул Австро-Угорщини.

Про діяльність Австро-Угорського товариства певне уявлення дає звіт за 1894 р. Його аналіз свідчить про те, що до каси об'єднання надійшли членські внески від 125 осіб на суму 985 руб. 50 коп., 10 жертводавців внесли 49 руб. 50 коп. Разом же того року спілка отримала 1894 руб. 33 коп., і всі ці кошти, згідно зі звітом, було витрачено³².

12 жовтня 1891 р. було затверджено статут Сербського благодійного товариства при відповідному консульстві в Одесі. Об'єднання планувало, окрім допомоги нужденним сербам, допомагати вдовам співвітчизників, які мали малолітніх дітей, навіть якщо вони не були сербками. Претендувати на допомогу також могли бездітні вдови-сербки, якщо вони вийшли заміж не за сербів, але після смерті чоловіка повернулися до сербського підданства³³. Сербське благодійне товариство надавало як одноразову, так і постійну грошову допомогу й допомогу речами, вносило плату за лікування незаможних сербів у лікарнях та на дому, виділяло гроші для повернення на Батьківщину³⁴.

У березні 1913 р. було затверджено статут Перського благодійного товариства. Воно здійснювало допомогу перським підданам грошима, одягом, підшукувало роботу, виховувало сиріт, доглядало людей похилого віку та надавало кошти для повернення в Персію. Крім того, об'єднання передбачало відкриття благодійних закладів: сирітських будинків, лікарень та ін.³⁵. Того ж року було створено й Литовське товариство взаємодопомоги в Одесі³⁶.

У 1900 р. одеські чехи та мешканці відповідних колоній Херсонської губернії організували благодійне товариство взаємодопомоги «Чеська бесіда», котре знаходилося в Одесі. Було розроблено статут Товариства допомоги бідним чехо-слов'янам. Діяльність його дозволялася циркуляром міністра внутрішніх справ від 16 червня 1897 р. Головою «Чеської бесіди» було обрано Р. Мрачека. Основною метою благодійного товариства визначалося надання матеріальної допомоги найбільш бідним чехам в Одесі й сусідніх колоніях³⁷.

Порівняти діяльність означених товариств можна, проаналізувавши таблицю 1³⁸.

Таблиця 1

Кошторис добродішних товариств
іноземців у 1893–1894 рр.

Товариство	Надходження (руб.) у 1893 р.	Витрати (руб.) у 1893 р.	Капітали (руб.) у 1894 р.
1. Швейцарське	889	767	15 119
2. Італійське	2886	3615	12 503
3. Німецьке	2853	2913	1700
4. Австро-Угорське	1730	1770	13 000
5. Французьке	7377	7020	94 550
6. Сербське	906	151	760
7. Грецьке	4300	3800	34 126

Із наведеної таблиці видно, що найбільший капітал мало Французьке благодійне товариство – 94550 руб., що давало йому змогу надавати більш суттєву допомогу. Найменшим капіталом відзначалося благодійне об'єднання сербів.

Ураховуючи те, що добродішні об'єднання іноземців в Одесі середини ХІХ – початку ХХ ст. були, як правило, нечисленними й обмежувались у діях політикою уряду, то шансів на довге існування вони не мали. Але загальними зусиллями їх членів ці товариства не тільки долали труднощі, зумовлені часом, а й впливали на економічні та громадсько-політичні процеси в регіоні.

Однак організації такого типу мали низку вад. До них варто віднести проблему фінансування, яка впливала на якість допомоги, яка ними надавалася. Ці товариства охоплювали обмежене коло осіб, які не завжди вміло керували ними. Інколи їх засновники і члени дбали про власні вигоди й авторитет, мало переймаючись своїми підопічними. Благодійні організації іноземців так і не спромоглися поєднати свої зусилля в напрямі вирішення соціальних проблем у місті. Вони діяли відособлено, залишаючись наодинці зі своїми труднощами. Однак позитивний досвід їх роботи заслуговує на схвалення.

ПОСИЛАННЯ:

1. Білоусова Лілія. Матеріали Державного архіву Одеської області про діяльність іноземних консульств в Одесі в ХІХ – на початку ХХ століть // Міжнародні зв'язки України: наукові пошуки і знахідки; Міжвідомчий зб. наук. праць. – Вип. 24. – К.: Інститут історії України НАН України, 2015. – С. 374–390.
2. Полное собрание законов Российской империи. – Т. 20. – Собр. II. – № 19220. – СПб., 1846. – С. 546–548.
3. ДАОО. – Ф. 2. – Оп. 1. – Спр. 727. – Арк. 2
4. Правила Благотворительного общества в пользу швейцарцев в г. Одессе // Одесский вестник. – 1845. – 15 сентября.
5. Полное собрание законов Российской империи. – Т. 17. – Собр. II. – № 16142. – СПб., 1843. – С. 65–66.
6. Одесский вестник. – 1852. – 26 января.
7. Устав Французского благотворительного общества в Одессе. – Одесса, 1881. – С. 3–4.
8. Держархів Одеської області. – Ф. 630. – Оп. 1. – Спр. 106. – Арк. 6–7.
9. Société française de bienfaisance d'Odessa. Rapport du Comité d'administration pour l'exercice 1899. – Odessa: , 1900. – Р. 3–4.
10. Société française de bienfaisance à Odessa. Rapport du Comité d'administration pour l'exercice 1897. – Odessa, 1898. – Р. 9.
11. Société française de bienfaisance d'Odessa. Rapport du Comité d'administration pour l'exercice 1899. – Odessa, 1900. – Р. 9.
12. Société française de bienfaisance à Odessa. Rapport du Comité d'administration pour l'exercice 1898. – Odessa, 1899. – Р. 17.
13. Держархів Одеської області. – Ф. 2. – Оп. 1. – Спр. 727. – Арк. 12.
14. Одесский вестник. – 1850. – 17 июня.
15. Одесский вестник. – 1835. – 11 мая.
16. Держархів Одеської області. – Ф. 274. – Оп. 1. – Спр. 29. – Арк. 74.
17. Одесский вестник. – 1835. – 11 мая.
18. Одесский вестник. – 1849. – 2 марта.
19. Одесский вестник. – 1835. – 27 ноября.
20. Держархів Одеської області. – Ф. 765. – Оп. 1. – Спр. 3. – Арк. 67–67 зв.
21. Устав Немецкого благотворительного общества в Одессе. – Одесса: Тип. Ульриха и Щульце, 1874. – С. 2.
22. Одесский вестник. – 1850. – 8 апреля.

23. Одесский вестник. – 1852. – 26 января.
24. Держархів Одеської області. – Ф. 457. – Оп. 1. – Спр. 50. – Арк. 64-64 зв.
25. Устав Немецкого благотворительного общества в Одессе. – Одесса: Тип. Ульриха и Шульце, 1874. – С. 4.
26. Там само. – С. 1-2.
27. Держархів Одеської області. – Ф.2. – Оп. 1. – Спр. 2120. – Арк. 23.
28. Там само. – Спр. 2305. – Арк. 8-9.
29. Одесский вестник. – 1846. – 30 августа.
30. Одесский вестник. – 1849. – 9 февраля.
31. Устав Австро-Венгерского благотворительного в Одессе общества. – Одесса: Тип. Ульриха и Шульце, – 7 с.
32. Держархів Одеської області. – Ф. 2. – Оп. 1. – Спр. 2120. – Арк. 62 – 63.
33. Устав Сербского благотворительного общества в Одессе. – Одесса, 1891. – С. 1.
34. Там само.
35. Устав Одесского Персидского благотворительного общества. – Одесса, 1813. – С. 3.
36. Держархів Одеської області. – Ф. 45. – Оп. 7. – Спр. 25. – Арк. 238.
37. Одесса: Адресная и справочная книга всей Одессы с отделом Одесский уезд на 1911 год.– Одесса: Тип. Ульриха и Шульце, 1911.– С. 353.; Держархів Одеської області. – Ф. 2. – Оп. 1. – Спр. 1360. – 49 арк.
38. Одесса 1794 – 1894. Издание городского общественного управления к столетию города. – Одесса, 1895. – С.765.

Gedo A.V. The role of foreign consulates in development of charity in Odessa (middle XIX - beginning of XX century) / Diplomatic academy of Ukraine, Ministry of Foreign Affairs of Ukraine

The activity of charitable organisations established in Odessa due to the initiative of consulates in the middle of the 19 century – the beginning of the 20 century is analysed in the article. The reasons for charities organization, their methods of working, and forms of charitable activities have been studied; the comparative analysis of ways of money attraction has been carried out. Attention is paid to the varieties of forms of organizations' activities.

Key words: consulate, charity, foreigners, Odessa, charitable companies.

Гедё А.В. Роль иностранных консульств в развитии благотворительности в Одессе (середина XIX - начало XX в.) / Дипломатическая академия Украины при МИД Украины

В статье анализируется деятельность благотворительных обществ, созданных в Одессе благодаря инициативе консульских учреждений в середине XIX - начале XX в. Исследуются причины возникновения благотворительных обществ, методы их работы, формы оказания помощи, проводится сравнительный анализ способов привлечения к своим фондам средств. Обращается внимание на разнообразие форм работы этих организаций.

Ключевые слова: консульство, благотворительность, иностранцы, Одесса, благотворительные общества.

Стаття надійшла до редакції: 06.02.2017

Рекомендовано до друку: 02.03.2017